

ทิฐิของคน

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองคาคด อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เรามีชีวิตยาวไกลนะ ชีวิตเราเนี่ยเวลาว่างมากที่สุดเลย เวลาทำงานทำการก็ทำงานทำการ แต่ชีวิตที่มีความว่างอยู่นี้ เราจะใช้เป็นประโยชน์อย่างไร จะเป็นประโยชน์อย่างไรกับชีวิตเรา ถ้าความเห็นเราถูกต้อง เรามีความเห็นถูกต้อง แล้วเราทำคุณงามความดี มันก็เป็นคุณงามความดีของเรา เรามีความเห็นของเรา แต่ความเห็นเราไม่ถูกต้อง แล้วเข้าใจว่าถูกต้อง เราเข้าใจความเห็นของเราเป็นอย่างนั้นไป เราก็ทำตามความเห็นของเรา ความเห็นของเราทำให้เราเป็นไปตามความคิดของเรา ความคิดของเราทำอะไรก็ได้ อย่างนั้น

แล้วทำได้อย่างนั้นนะ นี่บุญกุศลจะเกิดขึ้น ถ้าเราทำความผิดขึ้นมามันจะเป็นความผิด แต่เราเข้าใจว่าเป็นความถูก เพราะความเห็นของเราเป็นความผิด มีฉันทิฎฐิ สัมมาทิฎฐิ เห็นใหม่ สุกตัทธะปริพาชกนี่คิดแล้วน่าตกใจ สุกตัทธะปริพาชกไม่ยอมไปหาพระพุทธเจ้า คิดว่าความเห็นของตัวเองถูกต้อง ความเห็นของตัวเองนี้ถูกต้องทั้งหมดเลย ไม่ยอมไปหาพระพุทธเจ้า จนกว่าพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน เห็นใหม่ คั่นที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานนะ ปริพาชกบอกว่า ถ้าเราไม่ไปหาพระพุทธเจ้า คั่นนี้จะปรินิพพานแล้ว จะไม่มีโอกาสแล้ว

นี่ไปถามปัญหาไง ความเห็นของเขา เขาเป็นพราหมณ์ เขาเป็นนักปราชญ์ เขามีความรู้มากเลย เขาจะยึดถือความเห็นของเขาว่าความเห็นของเขาถูกต้อง แล้วเขาทำของเขาไปอย่างนั้นนะ วันไปหาพระพุทธเจ้าถามปัญหาไง พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานอยู่แล้วนะ ถามพระพุทธเจ้าว่า “ศาสนาไหนลัทธิต่าง ๆ นี่บอกว่าของเขาดีกว่า ๆ” แล้วเขาก็ถือของเขาอยู่ ปริพาชกก็ถือของเขาอยู่เหมือนกัน ว่าของเขาก็ทำของเขาได้

พระพุทธเจ้าบอก “อย่าถามให้มากไปเลย ไม่มีรอยเท้าบนอากาศ มันไม่มีเหตุจะไม่มีผล สิ่งใดไม่มีเหตุจะไม่มีผล ศาสนาไหนไม่มีมรรค ศาสนานั้นไม่มีผล” ให้บวชคืนนั้นไง ปริพาชกทำสำเร็จคืนนั้นเป็นพระอรหันต์คืนนั้น เห็นไหม นี่ความเห็นของเขา ถ้าเขาพลาดจากคืนนั้นไป เขาจะไม่ได้เจอองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเขาจะไม่เชื่อใคร เขาไม่เชื่อใคร เขาจะเห็นความเห็นของเขาไป ถ้าความเห็นของเขานี้ มันเป็นความดีของเขา เขาทำแล้วเขามีความสุขของเขา เขาก็เกิดตายในวัฏวนอยู่อย่างนั้นตลอดไป

แต่ความเห็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ พาให้ออกจากวัฏฏะ พาให้ออกจากความหลุดพ้นอันนั้น ถ้าความหลุดพ้นอันนั้นนี้ มันจะยอมฟังไหม นี่อินทรีย์ไง ถ้าเราแก้ถ้าสมาธิปัญญาเราแก้ถ้า แต่ความเชื่อของเราไม่มี สมาธิความเห็น สมาธิของเรา อินทรีย์นี้มีศรัทธามีวิริยะ สติ ปัญญา สมาธิ สติปัญญาของเรามี แต่สติปัญญาของเรานี้กิเลสมันพาใช้ พวกเรามีกิเลสอยู่ กิเลสในหัวใจ ความเห็นของเรานี้ความถูกต้อง

แม้แต่เด็กผู้ใหญ่ก็เห็นขัดกันแล้ว ความเห็นของเด็กมันถือว่าความเห็นของเขานี้ถูกต้อง ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่ครีตาสัมย แต่ผู้ใหญ่เขาผ่านโลกมา ผ่านทุกอย่างมา ความเห็นของเขานี้ โลกเป็นอย่างนั้น ความเป็นโลกเป็นอย่างนั้น นี่ว่าความเป็นโลกนะ ก็ว่าความเห็นของเด็กกับผู้ใหญ่นี้ ประสพการณ์ของโลกเห็นก็ต่างกันแล้ว แล้วความเห็นของโลกมันเป็นความเห็นที่ว่าเกิดตาย ๆ มา นี่ มันมีกิเลสทำให้เป็นยางเหนียว ความเกาะเกี่ยว เห็นไหม ความยึดมั่นถือมั่นโดยเราไม่รู้สีกตัว เราไม่รู้สีกตัวว่าเรายึดมั่นถือมั่น เพราะเราเห็นว่ามันถูกต้อง

ความที่เป็นธรรมชาติ ธรรมชาติคือการแสวงหา เราได้มาแล้วเป็นธรรมชาติ ธรรมชาตินี้เป็นของเรา ธรรมชาตินี้เป็นธรรมชาติของสมมุติ ธรรมชาติของสิ่งชั่วคราว ไม่ใช่ธรรมชาติของสิ่งความเป็นจริง ธรรมชาติของความเป็นจริงนั้นสิ่งนั้นไม่มี สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นต้องดับเป็นธรรมดา

ชีวิตเราก็เหมือนกัน เราเกิดมานี้ เราใช้ชีวิตขนาดไหน ความว่างของเรา เห็นไหม เวลาที่มันว่างอยู่ นี่ มันมีขนาดไหน แต่เวลาถ้าเรามีความเห็นถูกต้องนะ ความว่างอันนั้นจะเป็นประโยชน์

ตลอดเวลา ลมหายใจเข้า ลมหายใจออกนี้ เราจะกำหนดพุทโธได้ เราจะแสวงหาตัวตนเราตลอดมา ถ้าเราได้ตัวตนของเรา เราแสวงหาตัวตนของเราเจอ เราจะได้ประโยชน์ของเรา ตัวตนของเราเจอ หมายถึงว่า เราเจอขุมทรัพย์ไง ถ้าเราเจอขุมทรัพย์ ขุมทรัพย์นั้นจะได้สร้างประโยชน์ขึ้นมา ถ้าเราไม่เจอขุมทรัพย์ เราคนมือเปล่า เราไม่มีต้นทุน เราจะแสวงหา เราทำสิ่งใดไม่ได้เลย

นี่ถ้าเราเจอนะ แล้วสมาธิปัญญาที่ถูกต้อง เขาว่าเขามีอยู่แล้วนี่ อินทรีย์ไม่แก่กล้า ความเชื่อในสังขารไม่มี เห็นไหม ความเชื่อในธรรม ถ้าความเชื่อในธรรมไม่มี ความเห็นของเขานี้ ปัญญาของเขามี สติเขามี แต่เขาไม่ศรัทธาในศาสนาพุทธ ไม่เชื่อในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถ้าไม่เชื่อในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แก้วสารพัดนึก เห็นไหม เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร? องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม

ธรรมคือสัจจะความจริงว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับเป็นธรรมดา สิ่งของสิ่งนี้เป็นของอาศัยชั่วคราว เราสร้างบุญกุศลขึ้นมาเราถึงเกิดประสบสิ่งนั้น สิ่งนั้นโลกว่าเป็นเรา โลกว่าเป็นของเรา ทุกอย่างว่าเป็นเรา ต้องยึดว่าเป็นของเรา ความเห็นของโลกจะยึดว่าเป็นของเรา ความเห็นของธรรมบอกว่า สิ่งนี้เป็นเครื่องอยู่อาศัย ไม่ใช่ปฏิเสธว่ามันไม่ใช่ของเรา

มันเป็นของเรา แต่เป็นของเราให้มันเป็นของเราโดยที่ว่าในเมื่อมีสถานะรับรู้กันอยู่ ถ้ามันพลัดพรากจากกันไปแล้ว มันไม่ใช่ของเรา เพราะมันต้องพลัดพรากจากเราอยู่แล้ว อย่างเงินในกระเป๋าของเรา เราต้องใช้ตลอดเวลา เราก็จะแสวงหาตลอดเวลา ไม่มีเงินไปไหนที่เราได้มาแล้วเราจะไม่ยอมจ่ายออกไป เราต้องจ่ายออกไปเป็นธรรมดา นี่เครื่องอยู่อาศัย เครื่องอาศัยนี้ความเป็นจริงของโลกเขา ความเป็นจริงของโลกเขาเป็นอย่างนั้น

แล้วกิเลสมันว่าเป็นธรรมชาติมันก็ยึด นี่ความเห็นเราขนาดนั้น เพราะเราไม่เชื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถึงว่าสิ่งนั้นเป็นของสมมุติ สิ่งนั้นเป็นของอาศัยชั่วคราว ถ้าอาศัยชั่วคราวเราจะปล่อยสิ่งนั้น ปล่อยสิ่งนั้นเพื่อจะหาตัวตน ปล่อยสิ่งนั้นเพื่อจะหาสมบัติ สมบัติแท้ สมบัติจริงคือสมบัติของใจ ใจเป็นทุกข์ใจเป็นร้อนนะ ใจเราเป็นทุกข์ใจเราเป็นร้อน เราก็เป็นทุกข์เป็นร้อนของเราไป ถ้าใจเราเป็นทุกข์เป็นร้อน เห็นไหม มันอยู่ไม่เป็นสุข องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก

ว่า “บุญคือความสุข บุญกุศลคือความสุขของใจ ถ้าใจมีความสุข ยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากัน ความเข้าใจเหมือนกัน”

สัมมาทิฐิ ถึงเราจะทำไม่ถึง เราจะทำไม่ได้ ว่ามรรคผลนิพพานนี้เป็นของสุดเอี่ยม เป็นของไกลตัวนักที่เราจะสุดเอี่ยมไป แต่ความเห็นเราถูกต้องนะ อริยฐานบารมีเห็นใหม่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารณาพุทธภูมิ แล้วสร้างบุญกุศลมานี้ ไปอ่านในประวัติสิ เป็นสัตว์ เป็นอะไรนี่ ต้องพยายามเห็นใหม่ เป็นพุทธภูมิ ๆ เป็นหัวหน้าสัตว์ มีความทุกข์ขนาดไหนพยายามจะช่วยเหลือเขา ช่วยเหลือเขาเพื่อสะสมบารมีมา เพื่อเป็นบารมีของตัวเอง เพื่อจะค้นคว้า เพื่อจะพ้นออกไปจากทุกข์ นั้นนะเวียนตายเวียนเกิดอยู่อย่างนั้น แล้วเราก็เวียนตายเวียนเกิดไป

แต่ถ้ามันมีความเห็นถูกต้องขึ้นมา เราเข้าใจแล้วนี่ สัมมาทิฐิ ถ้ามีสัมมาทิฐิขึ้นมา เราปรารณาขึ้นมา มันจะถึงไม่ถึงนะ มันเป็นเรื่องมีช่องทางไป เรามีถนนหนทางที่กว้างขวางข้างหน้าที่จะก้าวเดินต่อไป กับความเห็นของเราว่า ความเห็นเราแค่นี้บุญกุศลเป็นแค่นี้ ความเห็นของเราเป็นแค่นี้ นี่คือมรรคผลนิพพาน นี่คือความเห็นของเรา มันก็ปิดกั้นประตูของเรา มันปิดกั้นให้เราเดินมาแค่นี้ แล้วมันก็เวียนตายเวียนเกิดเพราะอะไร? เพราะมันไม่ได้ชำระกิเลสออกจากใจ แม้แต่ชนิดเดียว กิเลสในหัวใจยังเต็มหัวใจเลย เพราะความเห็นของตัวเอง ถึงว่าความเห็นของตัวเองเป็นโทษของเราเอง สัมมาทิฐิ เป็นความเห็นที่ถูกต้อง ที่เห็นตามธรรม

แต่สัมมาทิฐิของเราไม่ถูกต้อง เพราะว่าเรายังมีกิเลสอยู่ กับที่ว่ามิจฉาทิฐิไม่เชื่อเลย แล้วกิเลสมันผูกมัดเข้าไปนี่ มันตกทะเลไปเลยนะ ความเห็นของเรามันดึงให้ตัวเองอยู่ตรงนั้นเลย สัมมาทิฐิแล้วเดินไม่ถึงนั่นมันเป็นเพราะอำนาจวาสนาบารมี เดินไม่ถึงส่วนเดินไม่ถึง แต่เราก็มีเป้าหมาย มีเป้าหมายเราสร้างสมบารมีของเราไปได้

จุฬป็นตก เห็นใหม่ เคยเกิดมาในอดีตชาติ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ในพระไตรปิฎกว่าเป็นกษัตริย์ ไปเห็นนักปราชญ์นี้ เทียวดูถูกเขาไว้ ดูถูกคนโง่โง่ว่าตัวเองมีปัญญา มากกว่า นั่นนะอันนั้นเป็นกรรม กรรมที่ว่าเกิดเป็นจุฬป็นตกนี้ พี่ชายสอนพี่ชายเป็นพระอรหันต์

นะ สอนให้ท่องคาถาบทเดียวก็ท่องไม่ได้ ท่องอย่างไรก็ท่องไม่ได้ เพราะอะไร? เพราะกรรมอันนั้น

แต่กุศลอันนี้มองไม่เห็น กุศลที่ว่าเคยเป็นกษัตริย์เหมือนกัน แล้วออกตรวจพลสวนสนามนี้ เอาผ้าเช็ดหน้าเช็ดหน้าไว้ นี่ความฝงใจใจ ความฝงใจว่ามันสลดสังเวชว่า เรานี้มันสะอาดมันบริสุทธิ์ แต่เวลาเช็ดมามันสกปรก นี่มันฝงใจ ความฝงใจอันนั้นเวลาจะสึกนี้ เวลาพี่ชายสอนให้ท่องคาถาคำหนึ่งท่องไม่ได้ใจ จนโมโหให้ไปสึก เห็นไหม พระพุทธเจ้าไปตัดหน้าเลย

“จูพั่นถกเชอบวชเพื่อใคร?”

“บวชเพื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

“แล้วจะไปไหน?”

“จะไปสึก”

“ไม่ต้องสึก มานี้”

ให้ผ้าขาวไปลูบไว้ เห็นไหม นั่นนะ ลูบไว้ ๆ นี่มันตรงกับความเห็นที่ว่ามันสลดสังเวชใจ ความฝงใจกับสิ่งที่กระทำมันเข้าไปชนกัน นี่สำเร็จเป็นพระอรหันต์นะ แล้วมีภิกษุญาค้วย ปฏิสัมภิทาญาณ มีภิกษุญาทั้งหมดเลย จนพระพุทธเจ้าบอกไว้ เห็นไหม

เขาไปนิมนต์พระ ๕๐๐ องค์ แล้วพระ ๕๐๐ องค์ไปฉันที่บ้าน เหลือไว้ ๑ องค์ จูพั่นถกอยู่ที่วัด แล้วเวลาบอจะฉัน...ไม่ยอม ให้โยมมารับ พอสำเร็จแล้ว พอจะมาหานี้ พระเต็มวัด ๆ กลับไปบอกว่า ไปหาพระจูพั่นถกจะนิมนต์มา เห็นพระเต็มวัดเลยไม่รู้ว่างค์ไหน ไปถามองค์ไหนก็องค์นั้นชื่อองค์นั้น ๆ กลับไปหาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกให้กลับไปใหม่ พออ้าปากก็ให้จับมือเลย พอจับมือนี้จะอยู่เลย

นี่กรรมที่เราสะสมกัน ถ้าเราเชื่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เราเชื่อในรัตนตรัย เราทำคุณงามความดีไป มันจะสะสมไปที่ใจ เหมือนกับจูพั่นถกชาติหนึ่งเคยเป็นกษัตริย์แล้วเห็นว่า

ตรวจพลสวนสนาม ความพึงใจอันนั้น บุญกุศลอันนั้นมันสะสมมา แล้วมาเจอองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม เป็นผู้ที่ว่า มีสัพพัญญูรู้หมด รู้ถึงว่าจรตินิสัยของสัตว์โลก สอนสัตว์โลกได้ พี่ชายเป็นพระอรหันต์เหมือนกัน แต่ไม่สามารถรู้ตรงนี้ได้ ไม่สามารถรู้เรื่องของกรรมได้ ไม่สามารถสอนเรื่องให้พ้นจากกิเลสได้

นี่มิฉชาติภูติ สัมมาทิฐิ มันจะปิดกั้นเราไปตลอด ถ้าเราเป็นสัมมาอยู่ เราเชื่ออยู่ เราประกอบใจของเรา มันถึงว่าความเห็นผิดของเราเองฆ่าเราเอง ถ้าความเห็นถูกของเราไม่ฆ่าเรา แต่ไม่ฆ่าเราถ้าเราทำไม่ถึง อันนั้นมันเป็นอำนาจาสนาที่เราจะก้าวเดินต่อไป ก้าวเดินต่อไปได้ ดูอย่างพระเทวทัต เห็นไหม ที่ว่ามีอำนาจาสนาบารมีเหมือนกัน แต่เพราะกรรม เคยทำกรรมมาอย่างนั้น พอความเห็นนะ พอกิเลสมันความเห็นผิดใช้ไหม เห็นแค่ลาภนะ เห็นแค่เครื่องที่วาลาภเอามาถวายพระตัวเองไม่ได้ นี่ ทำอย่างไรเราจะได้ลาภสิ่งนั้น เห็นไหม นี่โมฆบุรุษ นี่ปลาตาย เพราะเหยื่อ ลาภขณะนั้นเอง ถ้ามันมีปัญหาขึ้นมา มันจะเข้าใจสิ่งนั้น สิ่งนั้นมันเป็นปัจจัยเครื่องอยู่อาศัย เราจะสละมัน มันย้อนกลับมาที่ใจ

แต่ถ้ากิเลสมันอยู่ในหัวใจนี้ มันคิดแต่เรื่องสิ่งนั้น มันคิดแต่เรื่องออกไป เรื่องความว่าจิตใจนี้คิดในเหยื่อ พอคิดในเหยื่อมันหลงไปในเหยื่อนั้น มันปรารถนาสิ่งนั้นไง แล้วปรารถนาสิ่งนั้นจะทำอย่างไรเพื่อจะได้สิ่งนั้น เหตุที่ว่าจะทำอย่างไรให้ได้สิ่งนั้น ถึงได้คิดโครงการขึ้นมา นี่กิเลสกิเลสเพราะความอยากใหญ่ กิเลสทำให้เป็นไป แต่เพราะเขาก็เป็นสัมมาทิฐิอยู่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า “พระเทวทัตนี่ตอนนี้ตกนรก เพราะว่าทำพระโลหิตให้ห้อ ทำร้ายพระพุทธรูปเจ้าใจ แต่ถ้าพ้นจากนรกขึ้นมา จะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าต่อไป”

เขามีบุญกุศลของเขาเหมือนกัน แต่กิเลสมันปิดตาของเขา เห็นไหม นี่ก็เหมือนกัน กิเลสมันปิดตาเราไหม ถ้ากิเลสมันปิดตาเรา เราพยายามแก้ไขของเรา เราพยายามเชื่อของเรา เราเชื่อรัตนตรัยของเรา ทำใจของเราให้ถูกต้อง ถ้าทำใจของเราให้ถูกต้อง เราจะเข้าทาง ถ้าทำใจของเราไม่ถูกต้อง แล้วกิเลสมันยึดมันถ้อมมันด้วย มันจะทำให้เราตกทะเลไปเลย เห็นไหม ความเห็นถูกต้องกับความเห็นไม่ถูกต้อง

นี่ทีวีของเราเอง ทีวีของเราเองคือว่าสุขทุกข์มันอยู่ที่ใจ ความเห็นถูกมันก็เกิดขึ้นมาจากใจ ความเห็นผิดก็เกิดขึ้นมาจากใจ ใจนี้มันมหัศจรรย์ มันเป็นวัตถุที่มหัศจรรย์มาก มันคิดพลิกแพลงขนาดไหนก็ได้ มันอยู่ในหัวของเรา มันคิดของเราตลอดไป มันแอบคิดแอบทำไม่มีใครเห็นนะ มันเป็นอิสระคิด เพราะคิดได้

แต่ถ้าเจอครูบาอาจารย์ที่รู้วาระจิตนี้ มันถึงจะลงกันไง ถ้ารู้วาระจิตนะ คิดอย่างใด คิดสิ่งทีอย่างนั้นนะ มันกลัวใจ จนไม่สามารถจะคิดได้ อยู่กับครูบาอาจารย์ต้องอยู่อย่างนั้น ถ้ามีครูบาอาจารย์อย่างนั้นขึ้นมาเราก็สามารถว่า มันสามารถควบคุม พยายามควบคุมความคิด เราเองไม่สามารถควบคุมความคิดได้ ครูบาอาจารย์คอยชี้แนะ คอยเตือนให้ใจ

ถ้าครูบาอาจารย์คอยเตือนให้ เห็นไหม สิ่งนั้นมันก็เป็นประโยชน์กับเรา นี่ครูบาอาจารย์เราหาไม่ได้ เราก็ต้องหาครูบาอาจารย์จากเรา “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ตนสามารถชำระ ตนสามารถควบคุมตนเองได้ถึงจะเป็นประโยชน์กับเรา ถ้าควบคุมตัวเองได้ มันพยายามทำความสงบเข้ามา ถ้ามันควบคุมได้ มันจะเริ่มเข้าทาง ถ้าเราควบคุมไม่ได้มันจะฟุ้งซ่านมาก

แต่ฟุ้งซ่านหรือว่ามันจะสงบขนาดไหน เราก็ต้องเชื่อกรรม กรรมนี้คือการกระทำ ถ้าเราเชื่อในสัมมาทิฐิแล้ว เราต้องพยายามตัดแปลงตน โทษเป็นโทษของเราเอง ไม่มีใครสามารถสร้างโทษให้เราขึ้นมาเลย โทษเกิดขึ้นมาจากความเห็นของเรา โทษเกิดขึ้นมาจากเรา การกระทำคือการกระทำเพื่อเรา เพื่อเราทั้งหมด ถ้าความเห็นเพื่อเราขึ้นมาได้ มันก็จะทำได้

ถ้าไม่คิดว่าความเห็นเพื่อเรา มันคิดว่าทำเพื่อคนอื่น ทำเพื่อสิ่งอื่น ทำเพื่อสรรพสิ่งของโลก เวลาทุกข์ เห็นไหม เวลามองไปข้างนอกนี้ เวลาคนอื่นเขาทุกข์กันนี้ มองตลอดสังเวชนะ ๑ แต่ถ้าตัวเองทุกข์นี้มันฝังใจมาก ตัวเองทุกข์ ตัวเองประสบสิ่งใด ๑ มันจะฝังใจของตัวเอง นี่ประสบการณ์ของใจ

อันนี้ก็เหมือนกัน มองแต่สิ่งภายนอก มองแต่เรื่องเครื่องอยู่อาศัย มองแต่เรื่องของโลก มองเรื่องอย่างนั้นแล้วเราว่าเราจะอาศัยเขาได้ เราจะพึ่งพาอาศัยเขาได้ มันว่าเหว๋ มันไม่มีที่พึ่ง มันหาที่พึ่งข้างนอก แต่มันลืมความเห็นของตัวเอง ลืมความที่พึ่งของตัวเองคือที่พึ่งที่หัวใจ สรรพสิ่งของโลกเขานี้มันเป็นอนิจจังทั้งหมด มันจะเวียนไป เวียนไปของเขา มันจะแปรสภาพทั้งหมด ไม่มีสิ่งใดพึ่งได้โดย

ตัวเองก็ไม่แสวงหาที่พึ่งของตัวเอง แล้วไปดูข้างนอกว่าข้างนอกจะพึ่งได้ ก็พึ่งไม่ได้ จนอย่าเชื่อ เห็นไหม พระพุทธเจ้าสอนว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” พระพุทธเจ้าเป็นผู้สอน เป็นผู้ชี้ทางเท่านั้น แล้วเราย้อนกลับมาชำระตนเอง พยายามแสวงหา พยายามเดินไปให้ถึงที่ ถ้าเราเดินไปด้วยหัวใจ เดินไปด้วยความเห็น สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพนี้เป็นการดำรงชีวิตไว้ ดำรงชีวิตไว้เพื่อจะรู้สังขารมโน...

(เทปสิ้นสุดเพียงเท่านี้)